

DOKTER ZANENHOF EN DE GODSDIENST.

April 1943

Zijn vader was atheïst. Zijn moeder een geloovige. Allebei moreel zeer hoogstaand. Hij plichtbewust, zij liefdevol. Al zeer vroeg verloor Zanenhof het geloof. Volgens zijn biograaf Dr. Edmond Privat, zou de anti-christelijke houding van veel zogenaamde Christenen de grote stoet daaraan gegeven hebben. Dat kan ons flauw en onvoldoende genotiviseerd toeschijnen. Doch de mensche bestaat niet alleen uit rede en verstand. Vooral de jonge Zanenhof niet, die, naar 't schijnt, een zeer en zeer gevoelig jongetje was. Steeds blijkt hij ook rechtzinnig geweest te zijn zooals we verder zullen laten uitschijnen. In deze omstandigheden moesten wij het oordeel daarover aan God overlaten. Het is voor hem in elk geval pijnlijk geweest.

Tienige uren vóór zijn dood, toen hij nog van plan was eens uitvoerig zijn gedachten en zijn belevenis van het bovenaardsche neer te pennen heeft hij het volgende daarover geschreven: "Ik weet niet heel juist leer in welk jaar ik het godsdienstig geloof verloor, maar wel weet ik nog dat ik de hoogste grad van ongeloof bereikte rond 15-16 jaar. Dit was ook de meest getourmenteerde tijd in mijn leven. Geheel het leven verloor in mijn oog alle zin en waarde. Met verlichting aanzag ik mijzelf en andere menschen, in mij zelf en in de anderen alleen maar een redeloos stuk vleesch ziende, dat ontstaat, men weet niet waarom en waarvoor, dat in de eeuwigheid minder dan de kleinste seconde leeft, dat weldra wegbederft en dat in al de ontelbare komende miljoenen en miljoenen jaren nooit meer weerkeert.

Waarvoor leef ik? Waarvoor leer ik? Waarvoor werk ik? Waarvoor ben ik? „Wat was er in de plaats van dit geloof gekomen? Een volstrekt materialistische conceptie van het leven en de wereld?"

Neen. Hij geloofde aan een macht die, boven de aarde, een zekere richting geeft aan en leiding uitoefent over de aarde. Deze macht wist hij niet goed te bepalen.

Hij heeft ze gehuldigd in het zeer mooie gedicht "Preĝo sub la verda Standardo". De laatste woorden van het bovenbedoelde Manuscript zijn: "Ik begin te gevoelen dat dood misschien niet verdwijnen is...; dat er een soort wetten bestaan in de natuur;...dat iets mij voorbeschikt voor een hoog doel..." Verder heeft Zanenhof geschreven dat hij al vroeg deze gedachten had en dat ze weinig evolueerden. Zijn plotselinge dood aan de schrijftafel heeft hem belet deze gedachten verder te ontwikkelen. Zoodanig dat zijn geloof...een geheim is dat hij in het graf megedragen heeft.

Zanenhof onderscheidde zeer duidelijk geloof van zedelijke gedragte. Voor wat dit laatste betreft was hij onvoorwaardelijk een aanhanger van Christus. Tot een kongres van jonge Christenen dat hem een groot gebrecht had, richtte hij de volgende woorden: "Wat is schooner in de wereld dan de volledige navolging van de leer van Jezus?"

Ondertusschen weten wij ook uit Zanenhof's leer en leven dat hij de verschillende godsdiensten stilaan was gaan beschouwen als verschillende uitingen van een zelfde grondwaarheid.

Vandaar dat hij de godsdienst aanzag als een der naar zijn opvatting twee groote zaken die het menschedom verdeelen: de godsdienst en de taal. Hij streefde naar eenheid onder het menschedom om dit menschedom naar den eeuwigen vrede te brengen. Zoodanig hij gewerkt had voor een universele taal, zoo begon hij te werken voor een universele godsdienst. Een eerste projekt verscheen in 1906 in de brochure, getiteld "Homaranismo", naamloos, omdat hij de Esperantobeweging niet wilde compromitteren. Hij wilde niet dat zijn eigene strikt persoonlijke gedachten over godsdienst aanzien werden als onafscheidelijk verbonden aan de Esperantobeweging. Steeds heeft hij uitdrukkelijk verklaard dat de "Internationale Ideo" van Esperanto en het "Homaranismo" heel verschillende zaken waren. En toen zijn rede en zijn geweten hem dwongen voort en openlijk te streven naar een ééne godsdienst voor alle volkeren, hield hij zelf op een officieele persoonlijkheid te zijn in de Esperantobeweging.

Dit is gebeurd in Augustus 1912, gedurende het universeel Esperantokongres te Krakau.

"Het tegenwoordige kongres is het laatste in hetwelke gij mij vóór u ziet staan; in 't vervolg, als ik zal kunnen komen, zult gij mij steeds tusschen u zien".

Esperantist met de andere Esperantisten. De "Internationale" van Esperanto is niets anders dan een morele, een zedelijke houding of gedragsregel. Het "Homaranisme" is of wilde zijn: een godsdienst.

Waarom bestond die godsdienst? Ze is nooit klaar uitgewerkt noch zelfs duidelijk bepaald geweest. Aanvankelijk geloofde Zamenhof dat het mogelijk zou zijn dat de aanhangers van "Homaranisme" hun eigen godsdienst bleven belijden, als ze er een hadden, en op sommige tijden bijeenkwamen om een soort godsdienst aan te hangen die o.a. voorschreef: geen geloof aan de absolute waarheid van eene der bestaande godsdiensten. Dit was logisch en psychologisch onmogelijk. Iedere godsdienst beschouwt zich zelf als zijnde DE waarheid.

Vanaf dit oogenblik kunnen de hoogepriesters ervan niet toestaan dat hun schapen naar een vereeniging loopen die die waarheid nageert. Ten ander, de geloovigen zelf kunnen dat niet als zij in volle rechtzinnigheid en overtuiging hun godsdienst belijden. Hier schoot de anders terecht zeer geprezen werkelijkheidszin van Zamenhof te kort. Dit punt werd dan ook het meest veranderd in de tweede uitgave van de brochure over "Homaranisme".

Er bleef alleen maar over: rechtzinnigheid, verdraagzaamheid ten overstaan van de verschillende godsdiensten en vervulling van een moreel van broederse. Wat Zamenhof er toe aangezet heeft dit punt te wijzigen is ongetwijfeld geweest het verbod van de verschillende kerkgenootschappen aan hun onderhoorig en daaraan mede te doen; maar ook de overtuiging van Zamenhof zelf dat het nml. misdadig zou zijn iemand uit zijn eigen godsdienst te trekken als deze godsdienst hem de innerlijke vrede schenkt en weet te bereiken dat deze mens goede daden stelt, dus als een goed mensch leeft. En dat hier pleit weer voor Zamenhof's werkelijkheidszin, en ook voor zijn tact.

Op die manier werd het "Homaranisme" toch geen nieuw geloof; dus nog veel minder een nieuwe theologie of filosofie. Het bleef een uitwendig kader; toch een godsdienst, omdat het de godheid huldigde en bepaalde ceremoniën voorschreef. Er zouden nml. werken voorgelezen worden van de groote leeraren over leven en dood en over de betrekkingen tusschen het "ik" en het universum en de eeuwigheid. Er zouden filosofisch-ethische besprekingen zijn. Er zouden himnen gezongen worden. Daar hechtte Zamenhof zeer groot belang aan. Omdat hij wist hoe de mensch-physisch - gebonden is aan het concrete; hoe hij iets tastbaars, voelbaars moet hebben. Zeer groote zeldzaamheden zijn degene die zich kunnen voeden alleen met abstracte theoriën. "Deze tempel zou moeten geven: geestelijke rust aan de ouderlingen, troost aan die lijden, de mogelijkheid zijn geweten te ontlasten..."

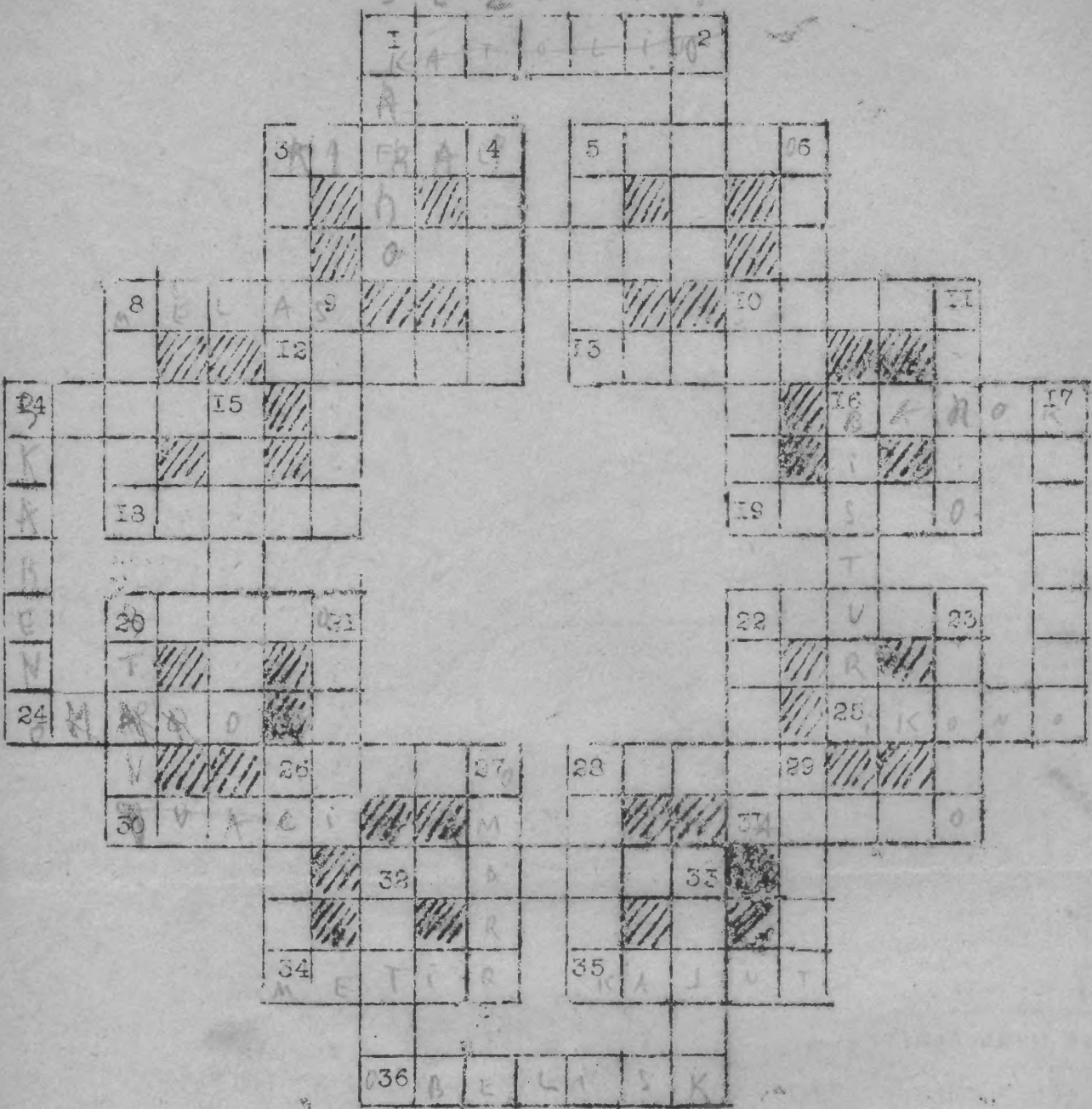
Ook hield Zamenhof daaraan, onwille van de kinderen. Ziehier wat hij daar over schreef: "Het kind van een officiele, gedeclareerde godsdienstlooze kerk nooit in het hart dit geluk, die warmte bezitten welke aan anderen kinderen de kerk de traditionele gebruiken, het bezitten van God in het hart geven. Hoe gruwelijk lijdt het kind van een godsdienstlooze soms niet als het een ander kind, nogelijks een zeer arm kind, maar met een gelukkig hart de kerk zich binnengaan, terwijl het zelf geen enkele leidsregel heeft, geen feesten, geen gebruiken..."

Men vraagt zich af: heeft deze groote waarheid, die Zamenhof zoo diep bevreesde, hem niet dieper doen nadenken? over de zin, de beteekenis er van. Hoe komt het dat een kind die nood heeft als die nood niet korrespondeert aan de werkelijkheid? Wijst dat niet op een bepaalde godsdienst die zich bepaaldelijk laat kennen en die bepaaldelijk te dienen is? Maar Zamenhof heeft zijn geheim in zijn graf megedragen. Verder zijn daar in het "Homaranisme" heel wat gedragsregels. "Aanzie het menschen als eene familie" "Oordeel een mens niet naar zijn nationaliteit doch naar zijn daden". "Patriotisme weze slechts dienst aan een regionale gemeenschap van menschenbroeders, nooit: haat tot anderen". "Uw godsdienstig geloof weze niet erfelijk bepaald, doch rechtzinnig". "De ware geboden van den godsdienst liggen in het hart van iedere menschen in de vorm van het geweten en het bijzonderste is de wederzijdsche achting en hulpvaardigheid".

Als wij dat alles nu in zijn geheel overschouwen, dan staan wij voor de Presve van Zamenhof, die mislukt is, en die Katholiek ten andere niet kunnen bijtreden. Wij hebben daarom echter niettemin eerbied en genegenheid voor Zamenhof.

Er hij heeft ons achtergelaten de "Internationale" van Esperanto, die wij al te moeten aanhangen omdat het de moreel hoogste gedragsregel is "in volledige vereenstemming met de leer van Jezus Christus." (Prof. Dr. H. G. van Erden)

(Drs. Fernand ROOSE)

HORIZONTALE : 1 membro de religia societo - 3 armaĵo (R) - 5 blankligna arbo - 7 furaga herbo (R) - 8 densa siropa bruna kaĉo (R) - 10 grimobirdo (R) - 12 subita teruro (R) - 13 numeralo - 14 malgranda tino kun tenilo (R) - 16 arkitektura stilo (R) - 18 arbo (R) - 19 terparto ĉirkaŭita de akvo (R) - 20 bongusta viando - 22 granda marfiŝo (R) - 24 granda markrustulo - 25 sankta bildo - 26 speco de arbo - 28 veturilo (R) - 30 amasa kaj entuziasma saluto (R) - 31 aureolo - 32 listo, tabelo (R) - 34 okupo, profesio - 35 ŝipa ĉambreto (R) - 36 unusola ŝtonmonumento (R).

VERTIKALE : 1 angla mezurunuo de longo - 2 parto de la fizikscienco (R) - 3 ĉivno (R) - 4 flegna (R) - 5 kelta poŝto - 6 surtera serkonka molusko (R) - 8 suklapa molusko (R) - 9 kordinstrumento uzita ĉe antikvuloj (R) - 10 floro (R) - 11 birdo - 14 urbestrana funkciulo - 13 interna korpparto - 16 ĉirurgia tranĉilo (R) - 17 enlanda birdo - 20 malmola metalo - 21 diskurso (R) - 22 sennuba kanapanta (R) - 25 kaverno - 26 vinagro - 27 manĝebla molusko - 28 speco de pokalo (R) - 29 boŝtato (R) - 32 levilo - 33 arbo kun malmola ligno (R).

& & & & & & & & & & & & &